

CK.0000063963

ER - NGUYỄN VĂN CƯỜNG

LÍ LUẬN DẠY HỌC HIỆN ĐẠI

Cơ sở đổi mới mục tiêu, nội dung và phương pháp dạy học

NGUYỄN
ĐỌC LIỆU

2

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

BERND MEIER – NGUYỄN VĂN CƯỜNG

LÍ LUẬN DẠY HỌC HIỆN ĐẠI

Cơ sở đổi mới mục tiêu, nội dung và phương pháp dạy học

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

“Giáo dục là trang bị cho con người khả năng giải quyết các tình huống của cuộc sống”.

Saul B. Robinsohn

“Người ta không thể dạy một người nào đó mà chỉ có thể giúp đỡ để người đó tự mình khám phá”.

Galileo Galilei

“Mục tiêu đầu tiên và cuối cùng của lí luận dạy học là phải tìm ra và nhận biết phương pháp dạy học nào mà giáo viên ít phải dạy hơn, tuy nhiên học sinh lại học nhiều hơn và ở phương pháp đó bầu không khí trong các trường học ít sự ồn ào buồn tẻ và nỗ lực vô ích, có nhiều tự do, niềm vui và tiến bộ thật sự hơn”.

Johann Amos Comenius

Bản quyền xuất bản thuộc Trường Đại học Sư phạm Hà Nội
và Nhà xuất bản Đại học Sư phạm.

Mọi hình thức sao chép đều là vi phạm pháp luật.

Mã số: 01.01.10/89 – ĐH 2014

Mở đầu	5
Chương 1. LÍ LUẬN DẠY HỌC VỚI TƯ CÁCH MỘT KHOA HỌC GIÁO DỤC	9
1. Sơ lược về sự hình thành và phát triển của lí luận dạy học	9
2. Đối tượng, nhiệm vụ và các khái niệm cơ bản của lí luận dạy học.....	14
Chương 2. CÁC LÍ THUYẾT HỌC TẬP VÀ CHIẾN LƯỢC HỌC TẬP	23
1. Cơ sở triết học nhận thức của các lí thuyết học tập	24
2. Thuyết phản xạ có điều kiện của Pavlov	24
3. Thuyết hành vi: Học là sự thay đổi hành vi	25
4. Thuyết nhận thức: Học là giải quyết vấn đề.....	29
5. Thuyết kiến tạo: Học là tự kiến tạo tri thức.....	31
6. Các chiến lược học tập	36
Chương 3. CÁC LÍ THUYẾT GIÁO DỤC	43
1. Về khái niệm giáo dục	43
2. Lí thuyết giáo dục nội dung	44
3. Lí thuyết giáo dục hình thức	45
4. Lí thuyết giáo dục theo phạm trù.....	45
Chương 4. CÁC MÔ HÌNH LÍ LUẬN DẠY HỌC	50
1. Lí luận dạy học biện chứng	51
2. Lí luận dạy học dựa trên lí thuyết giáo dục	55
3. Lí luận dạy học dựa trên lí thuyết dạy và học.....	57
Chương 5. PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC VÀ MỤC TIÊU DẠY HỌC	60
1. Những thách thức của toàn cầu hoá và xã hội tri thức đối với giáo dục	60
2. Phát triển năng lực như là mục tiêu dạy học.....	63
3. Phân loại và trình bày mục tiêu dạy học	72
4. Chuẩn giáo dục và chương trình giáo dục	79
Chương 6. NỘI DUNG DẠY HỌC	85
1. Nguồn của nội dung dạy học	85
2. Chuẩn bị nội dung dạy học	87
3. Tinh giản nội dung dạy học.....	90

Chương 7. PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC.....	97
1. Khái niệm và phân loại phương pháp dạy học.....	97
2. Các quan điểm dạy học	106
3. Các phương pháp dạy học	117
4. Các kĩ thuật dạy học tích cực	177
Chương 8. PHƯƠNG TIỆN DẠY HỌC	189
1. Khái niệm phương tiện dạy học.....	189
2. Các loại phương tiện dạy học.....	190
Chương 9. BÀI TẬP ĐỊNH HƯỚNG NĂNG LỰC	207
1. Định hướng năng lực là văn hoá bài tập mới.....	207
2. Phân loại bài tập.....	209
3. Những đặc điểm của bài tập định hướng năng lực	215
Chương 10. ĐÁNH GIÁ VÀ CHO ĐIỂM THÀNH TÍCH HỌC TẬP	220
1. Các đặc điểm của khái niệm thành tích học tập	220
2. Chức năng và chuẩn tham chiếu của việc xác định và đánh giá thành tích.....	222
3. Các hình thức xác định thành tích và đánh giá thành tích	225
4. Những vấn đề của việc đánh giá thành tích.....	228

Mở đầu

Lí luận dạy học là lí thuyết khoa học về việc dạy và học, là một lĩnh vực trung tâm của khoa học giáo dục. Trong chương trình đào tạo giáo viên, lí luận dạy học có một vị trí quan trọng trong hệ thống các môn học khoa học giáo dục, góp phần hình thành năng lực nghề nghiệp của người giáo viên, bao gồm các năng lực giáo dục và dạy học, năng lực chẩn đoán, đánh giá và năng lực phát triển nghề nghiệp.

Trong chương trình đào tạo giáo viên bậc Cử nhân, sinh viên đã được đào tạo về lí luận dạy học đại cương, lí luận dạy học chuyên ngành cũng như thực tiễn dạy học thông qua các chương trình thực tập sư phạm. Trong chương trình tạo giáo viên trình độ Thạc sĩ, học viên tiếp tục được đào tạo sâu hơn về lí luận dạy học.

Học phần Lí luận dạy học hiện đại nhằm giúp học viên:

- Mở rộng kiến thức lí luận dạy học, làm quen với một số lí thuyết, quan điểm, phương pháp dạy học theo cách tiếp cận hiện đại.
- Có khả năng vận dụng các kiến thức lí luận dạy học hiện đại trong việc lập kế hoạch, thực hiện và đánh giá các quá trình dạy học.
- Có khả năng tiếp tục nghiên cứu lí luận và thực tiễn dạy học cũng như tham gia đổi mới hoạt động dạy học và phát triển nhà trường.

Nội dung của cuốn sách đề cập đến các chủ đề cơ bản của lí luận dạy học đại cương. Nội dung cụ thể của từng chương là sự mở rộng và đi sâu so với chương trình đào tạo ở bậc Cử nhân, những cách tiếp cận mới từ kinh nghiệm quốc tế; trong đó có thể có những quan điểm, khái niệm khác với cách hiểu hiện nay của học viên, thông qua đó giúp người học thấy được sự đa dạng trong lí luận dạy học. Trong quá trình học tập trên lớp, với quỹ thời gian có hạn, giảng viên và học viên có thể thoải mái đi sâu vào một số chủ đề. Các chủ đề còn lại dành cho hoạt động tự nghiên cứu của học viên.

Sau đây là một số quan điểm định hướng của môn học Lí luận dạy học hiện đại này:

Lí luận dạy học hiện đại định hướng mục tiêu giáo dục: Điều đó có nghĩa là lí luận dạy học hiện đại cần xuất phát từ cách hiểu khái niệm giáo dục. Câu hỏi khoa học ở đây là: *Chúng ta hiểu mục tiêu giáo dục là gì trong xã hội tri thức ngày nay?*

Định hướng năng lực: Định hướng phát triển năng lực là một xu hướng giáo dục quốc tế. Phát triển năng lực là thành phần quan trọng của mục tiêu

giáo dục. Lí luận dạy học cần trả lời câu hỏi: *Chúng ta hiểu năng lực là gì, các thành phần cơ bản của nó đối với thanh niên thời đại ngày nay và phát triển năng lực thông qua dạy học như thế nào?*

Định hướng vào người học: “Học sinh không thể tập bơi trên ghế nhà trường”. Năng lực của người học chỉ được hình thành thông qua hoạt động của chủ thể người học. Lí luận dạy học hiện đại chú trọng hoạt động tích cực, tự lực của chủ thể người học trong quá trình dạy học. Câu hỏi ở đây là: *Làm thế nào để phát huy tính tích cực, tự lực và sáng tạo của người học?*

Lí luận dạy học hiện đại có cơ sở là các lí thuyết học tập: Khi chú ý đến hoạt động học của học sinh thì cần hiểu cơ chế của việc học tập để có thể tổ chức quá trình học tập phù hợp. Câu hỏi đặt ra là: *Các quá trình học có thể được thực hiện theo cơ chế nào và cái gì đặc trưng cho các môi trường học tập?*

Nhấn mạnh tính đa dạng của phương pháp dạy học: Lí luận dạy học hiện đại quan niệm rằng việc kết hợp đa dạng các phương pháp dạy học là yếu tố quan trọng để đảm bảo giờ học tốt. Câu hỏi ở đây là: *Phương pháp dạy học có thể được phân loại, mở rộng và kết hợp với nhau như thế nào?*

Chú ý đến xu hướng quốc tế và hội nhập: Toàn cầu hoá là một xu hướng trong giáo dục. Trao đổi quốc tế là một đặc điểm của giáo dục đại học ngày nay. Môn học này chú trọng việc giới thiệu các kiến thức lí luận dạy học từ kinh nghiệm quốc tế, đặc biệt là từ CHLB Đức, một quốc gia có truyền thống về lí luận dạy học. Câu hỏi đặt ra là: *Có thể vận dụng những kiến thức và kinh nghiệm quốc tế vào giáo dục Việt Nam như thế nào?*

Định hướng vào thực tiễn đổi mới giáo dục của Việt Nam: Việt Nam đang tiến hành công cuộc đổi mới giáo dục căn bản và toàn diện. Trong đó giáo viên đóng vai trò then chốt, vì giáo viên chính là người trực tiếp điều khiển và lãnh đạo các quá trình học tập. Câu hỏi đặt ra là: *Môn học có thể giúp ích cho những người giáo viên trong sự nghiệp đổi mới giáo dục của họ như thế nào?*

Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 4/11/2013 Hội nghị Trung ương 8 khoá XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo đã xác định quan điểm định hướng: *“Phát triển giáo dục và đào tạo là nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài. Chuyển mạnh quá trình giáo dục từ chủ yếu trang bị kiến thức sang phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất người học. Học đi đôi với hành; lí luận gắn với thực tiễn; giáo dục nhà trường kết hợp với giáo dục gia đình và giáo dục xã hội”.*

Điểm mới trong định hướng này chính là quan điểm giáo dục định hướng năng lực. Lí luận dạy học hiện đại nhấn mạnh định hướng năng lực, phù hợp với quan điểm định hướng đổi mới giáo dục của Việt Nam.

Học phần *Lí luận dạy học hiện đại* đã được học viên cao học của Trường Đại học Sư phạm Hà Nội đón nhận từ nhiều năm nay. Nhiều luận văn thạc sĩ, luận án tiến sĩ và sách chuyên môn trong lĩnh vực khoa học giáo dục đã tìm được những gợi ý từ nội dung và tài liệu học tập của học phần này.

Cuốn sách này được xây dựng trên cơ sở kinh nghiệm và tài liệu giảng dạy của các tác giả ở CHLB Đức và Việt Nam, đặc biệt là trong việc hợp tác giảng dạy giữa Trường Đại học Potsdam và Trường Đại học Sư phạm Hà Nội từ năm 2003. Cuốn sách cũng sử dụng kinh nghiệm và tài liệu tư vấn của các tác giả trong vị trí chuyên gia quốc tế tại các dự án quốc gia về phát triển giáo dục của Việt Nam như Dự án Đào tạo giáo viên (Loan No. 1718-VIE), Dự án Phát triển Giáo dục Trung học phổ thông (Loan No 1979-VIE) và Dự án Phát triển giáo viên Trung học phổ thông và Trung cấp chuyên nghiệp (Loan No 2298-VIE).

Cuốn sách này dùng làm tài liệu học tập Lí luận dạy học cho các khoá đào tạo thạc sĩ. Cuốn sách cũng có thể dùng làm tài liệu tham khảo cho sinh viên các ngành Sư phạm nói chung, cũng như cho các giáo viên và tất cả những ai quan tâm đến giáo dục và lí luận dạy học. Mong rằng cuốn sách góp phần cung cấp những cơ sở lí thuyết và những gợi ý cho việc đổi mới mục tiêu, nội dung, phương pháp và đánh giá trong đổi mới giáo dục.

Các tác giả cảm ơn Ban Giám hiệu Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Phòng Quan hệ Quốc tế, Phòng Sau đại học của Trường đã hỗ trợ hoạt động hợp tác khoa học và giảng dạy trong nhiều năm qua.

Cảm ơn sự cộng tác nhiệt tình và hiệu quả của các thầy cô giáo bộ môn Lí luận dạy học và bộ môn Phương pháp dạy học – Khoa Tâm lí Giáo dục – Trường Đại học Sư phạm Hà Nội trong nhiều năm qua.

Các tác giả cảm ơn những góp ý cho việc cải tiến cuốn sách được hoàn thiện hơn.

Potsdam – Hà Nội, tháng 01 năm 2014

Bernd Meier – Nguyễn Văn Cường

